

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД НА ТЕМА :

**МОДЕЛ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКО ОЦЕНЯВАНЕ НА ДЕЦА СЪС
СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ.**

**За присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по
Област на Висше образование: Психология**

Докторант: Светла Проданова -Ялъмова

Рецензент: проф. д-р К. Караджова

Избраната от докторантката тема е съвременна, значима и в перспектива с много приложни аспекти. Това е така, защото психологическото оценяване е много съществен момент при изготвянето на комплексната оценка на децата със специални педагогически потребности(по нататък ДСОП). През последните 25 години в областта на психологическите изследвания се забелязват сериозни промени, което на практика предполага необходимост от преразглеждане на действащите модели и процедури за психологическо оценяване . Лансирането на нов, съвременен и научно издържан динамичен модел за психологическо оценяване е съществен принос за навременното откриването, точната диагностика и адекватното обучението на децата със специални образователни потребности.

Целта, която си е поставила Светла Проданова е много амбициозна и е сериозен атестат за нейното научното и професионално израстване.

В съдържателно отношение дисертацията е насочена към търсенето и намирането на корелации между необходимостта от поставяне на навременна , точна и адекватна оценка на дефицитите и обективните реалности на съществуващия диагностичен инструментариум. Разработена е върху 228 страници.

В структурно отношение дисертационният труд включва увод, три глави, заключение, списък с използваната литература и приложения. Сполучлив способ за въвеждане и разясняване на съкращенията е представянето преди увода на списък от най- често използваните в текста съкращения, което улеснява четивността и яснотата на представената информация.

В увода се представят основните моменти от докторското изследване. Лаконично, но точно тук се обосновава необходимостта от преразглеждане на действащия модел на психологическо оценяване на ДСОП. Паралелно с това докторантката се спира и на предпоставките, които обуславят лансирането на новия модел. Това са промени в понятийния апарат, обществените нагласи и не на последно място културата при използване на тестовете в диагностичните процедури. Отлично в тази част се вписва информацията за целта, задачите и хипотезите на научните изследвания

В първа глава се прави задълбочен и научно издържан теоретичен анализ, като се набляга върху факта, че чрез досегашния модел на оценяване се регистрират само дефицитите на децата, без да се отчитат реалните им потребности. На дискусия се подлага понятието деца със специални образователни потребности, като се акцентира върху смисловите различия, вложени в него. От тази гледна точка авторката прави опит да прецизира дефиницията за специалната образователни потребности, като включва в нея и някои психологически компоненти.

Специално внимание авторката отделя на процедурите, прилагани за оценка на специалните образователни потребности, както и на възможността да се включи в диагностичната процедура и някои проективни методики, като например тестовете на Роршах.

Във втората глава се прави сполучлива интерпретация на психологическото измерване и оценяване в контекста на системата за работа с деца със СОП. Тук авторката центрира своето внимание върху анализа на интегрираното и приобщаващо обучение, като начин за включване на децата в масова среда при техните връстници, без увреждане. В процеса на своя анализ авторката интерпретира данни, имащи отношение към децата със специално образователни потребности. Повече от данните обаче за аутизъм, дислексия, Даун синдром, ХАДВ, СОП се ограничават в рамките на системата Гугъл. Конкретно и изчерпателно се описва действащата в момента -институционална рамка, обосновава се мястото на ресурсните центрове като звено в системата на специалното образование на деца със специални образователни потребности и са представят процедурите за оценка на дете със СОП.

В тази част се прави характеристика на психологическите методи и инструменти, използвани за оценка на ДСОП. Похвален е стремежа

на докторантката да представи и предложи едни от най-добрите и най-използваните психологически методики, които да гарантират обективност и пълнота на изследването. В случая визирам използването на шест групи методики, които включват следните изследвания: невропсихологични, интелектуални способности, постижения, развитие на адаптивно поведение, проективни и личностни методики.

Третата глава озаглавена: Оценка на нагласите и потребностите от промени в модела за психологическо оценяване на деца със специални образователни потребности разглежда критично някои моменти от стария модел и на тази база аргументира необходимостта от промени. Въз основа на това се планира и експерименталното изследване, което обхваща 228 изследвани лица (по нататък ИЛ) от 61 населени места. Изследването се реализира чрез метода анкета, в която бяха включени ресурсни учители, масови учители и родители на деца, без увреждане. Формулирани са една водеща хипотеза, която беше конкретизирана чрез шест изследователски хипотези.

Тук се дава информация и съответно се прави анализ на такива компоненти като: професионален опит на специалистите (ресурсни учители) и масовите учители, характера на затрудненията, разпределение на децата според затрудненията, отбелязани от родителите и информация за необходимата информация, която е необходима, за да получи детето статут на дете със СОП. Въз основа на направените изследвания се анализират хипотезите на изследванията.

Дискутира се и въпрос, свързан с това дали е позната процедурата на родители и учители за диагностициране на дете със СОП. Внимание се отделя и на оценката на диагностичните инструменти, направени от ресурсните и масовите учители. Въз основа на всичко това докторантката представя в обобщен вид съществуващите проблеми и недостатъци в досегашното оценяване и предлага промени в актуалния модел на психологическото оценяване. В процеса на експерименталното изследване се стига до потвърждаване или отхвърляне на формулираните хипотези.

Необходимите промени авторката предлага да се реализират в четири етапа. За целта тя предлага модела на психологическо оценяване да бъде приведен в съответствие с добрите практики в Европа. Въз основа на тези промени са формулирани и общите препоръки.

Приноси моменти:

Въз основа на всичко казано до тук ще се опитам да представя приносните моменти на дисертационния труд :

1.Обширен теоретичен анализ с голяма познавателна и информационна стойност. Това се отнася както за:

- парадигмата деца със специални образователни потребности;
- Съществуващите психологически процедури за установяване на статута дете със специални образователни потребности ;
- Нормативна уредба, регламентираща правата на ДСОП.

2. Използваният инструментариум на изследване е подбран професионално;

3. Пълнота на теоретичния анализ. Тук визирам анализираните идеи и концепции , постановки, документи , психологически методики и други. В края на всеки анализ докторантката предлага обобщения, които демонстрират уменията ѝ да обобщава и обвързва своите търсения с утвърдени теоретични постановки;

4.Много обхватност. Изследваните лица са 228. Това са учители от масовото училище ,детската градина , ресурсни учители и родители;

5. Сполучливо формулирани препоръки, които в перспективен план ще подпомогнат процеса на диагностициране на децата със специални образователни потребности;

6. Актуални и значими уточнения за процедурата на изследване за получаване на статут дете със СОП, за нейната сложност , всеобхватност и разбираемост от родители, учители и специалисти, като предпоставка за поставянето на правилна и точна първична оценка;

7.Формулирани са конкретни препоръки за динамизиране модела на психологическото оценяване с оглед целите на интегрираното обучение в България.

Авторефератът е разработен върху 51 страници, отговаря на всички изисквания и дава съществена информация за дисертационния труд и за направените експериментални изследвания. В автореферата са представени лаконично, но точно най-важните моменти от дисертационния труд.

Приносните моменти на дисертационния труд са научно - обосновани и са насочени към практиката и възможността за подобряване качествата на диагностичното оценяване.

По дисертационния труд са направени три публикации, които са достатъчни за допускането до публична защита.

Забележки и препоръки.

1.Децата със специални образователни потребности са разнородна група деца. Моделът на психологическо оценяване ,който описва докторантката и за който предлага промени се нуждае от уточняване за какви точно деца той е приложим ,т.е. да се уточнят адресатите на направените промени;

2. Психологическото изследване не е единственото за установяването на статута дете със СОП. Смятам, че в дисертационния труд се наблюдава едно недооценяване на медицинското и педагогическото и социалното оценяване, които са много съществени компоненти на комплексното оценяване за получаване на статут дете със СОП.

Заключение

Представеният от Светла Проданова - Ялъмова дисертационен труд отговаря на всички изисквания за обем, съдържание и структура.

Въз основа на всичко положително описано и аргументирано в рецензията предлагам на Уважаемото научно жури да гласува с положителен вот за присъждането на Светла Проданова - Ялъмова образователна и научната степен „доктор“

Рецензент:

06.04.2015

Проф. д-р К. Караджова